

KRYSTYNA DZIUBACKA | Uniwersytet Wrocławski, Polska
PIOTR KWIATKOWSKI | Uniwersytet Wrocławski, Polska

Raport z badań nad warunkami życia i czynnikami warunkującymi oceny. Poczucie bezpieczeństwa w (nie)zmiennej codzienności

Report on research on living conditions and factors influencing the assessment. A sense of security in the (un)changing everyday life

Zmiany to jeden z najbardziej oczywistych (i niezmiennych w swej oczywistości) elementów codzienności. Dokonują się na każdym etapie i na wszystkich poziomach społecznego funkcjonowania człowieka. Ich dynamika, zasięg i charakter wpływają na indywidualne poczucie bezpieczeństwa, którego subiektywne oceny warunkowane są zarówno dostępem do dóbr gwarantujących nienaruszalność przetrwania danego przedmiotu, jak i swobodę jego rozwoju (Stańczyk, 1996, s. 19).

Zmiany choć nie zawsze bezpośrednio wpływają na postawy, decyzje czy przekonania ich uczestników, i tak w konsekwencji wymuszają konieczność dostosowywania się do kształtowanych nowymi realiami warunków życia. Potencjalnie sprzyja to frustracji, obawom, lękom czy wręcz poczuciu zagrożenia. U ich źródeł leżą zarówno zachowane w pamięci konsekwencje (nierządko negatywne) zmian, w których już kiedyś uczestniczyli, nikła dostępność doświadczeń w radzeniu sobie z nimi, jak również brak spójności pomiędzy generowanymi zmianą odgórnymi oczekiwaniami a utwalonymi w procesie socjalizacji kulturowymi ramami społecznego funkcjonowania jednostek, grup czy społeczności.

Czyniąc „bezpieczeństwo” kluczowym pojęciem w badaniach stanowiących podstawę niniejszego raportu, za literaturą przedmiotu przyjęto najpowszechniejszy

sposób definiowania tego pojęcia, czyli jako braku zagrożeń. Uwzględnia się tu jego dwa istotne aspekty: obiektywny (zagrożenia realne) i subiektywny (poczucie bezpieczeństwa). Pierwszy z nich obejmuje rzeczywiste zagrożenia i podlega racjonalnemu osądowi, drugi skupia się na ich psychicznym odbiorze. „Rozumienie bezpieczeństwa jako stanu »braku zagrożeń«, określane jest w literaturze mianem rozumienia negatywnego. Stanowi ono pochodną uwarunkowań kulturowych i czynników osobowościowych. (...) Współczesne zagrożenia dla bezpieczeństwa podlegają stałym ewolucjom, co związane jest przede wszystkim z rozwojem techniki oraz przekazu informacji, a także pogłębiającymi się dysproporcjami między światem bogatych i biednych. Postępująca globalizacja z jednej strony stwarza z Ziemi globalną wioskę, z drugiej jednak strony prowadzi do napięć społecznych i wielkiej migracji biednych do państw i regionów wysokorozwiniętych. Nie bez znaczenia dla bezpieczeństwa w rozumieniu negatywnym pozostają zanieczyszczenia środowiska, zmiany klimatyczne (w tym katastrofy naturalne) oraz wyczerpywanie się zasobów energetycznych. Niestety cechą zasadniczą dzisiejszych zagrożeń jest ich wszechobecność i powszechność” (Hrynicki, 2015).

Na etapie konceptualizacji procesu badawczego przyjęto, że sygnalizowane tu badania dotyczyć będą szeroko pojętych warunków życia, oceny których to wypadkowa „poczucia bezpieczeństwa” (aspekt subiektywny) – istotnego czynnika (choć nie jedyne), kształtującego indywidualne oceny atrakcyjności miejsca zamieszkania. Na atrakcyjność tę składa się deklarowane przez badanych poczucie bezpieczeństwa (brak zagrożeń) w miejscu zamieszkania, między innymi w takich obszarach, jak: ekologia, ekonomia, rynek pracy, życie społeczne oraz odnoszące się bezpośrednio do bezpieczeństwa kulturowego „warunki, w których społeczeństwo może utrwalać i pielęgnować wartości decydujące o tożsamości (ideały, wartości duchowe) oraz określony sposób/styl życia (Michałowska, 1997, s. 132).

Przyjęta koncepcja sprzyjała sformułowaniu problemów badawczych w postaci pytań o to: czy funkcjonując w (nie)zmiennej codzienności badani czują się bezpiecznie? oraz: czy, i w których obszarach swojego funkcjonowania czują się oni zagrożeni? Pytaniem wiodącym było pytanie o to, czy miejsce zamieszkania, z uwzględnieniem administracyjnego podziału na miasto i wieś, jest czynnikiem różnicującym oceny w zakresie bezpieczeństwa, i co leży u ich podstaw? Przyjęta teza zakładała, iż pozytywne oceny odnoszące się do bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania, w przypadku społeczności wiejskich, będą rzadziej deklarowane, niż w przypadku mieszkańców miast. Sformułowano ją w oparciu o literaturę przedmiotu, odnoszącą się do funkcjonowania społeczności wiejskich, obiektywnych warunków ich życia oraz subiektywnych ocen powyższego, a także sposobu postrzegania i oceniania przez nie rzeczywistości, z niską akceptacją zmian i umiarkowaną gotowością adaptacji do niej (Kaczor-Pańków, 1993, Szafraniec, 1999, Szpak, 2013). Badania, wyniki których miały stanowić podstawę dla próby odpowiedzi na postawione powyżej pytania (jak i te

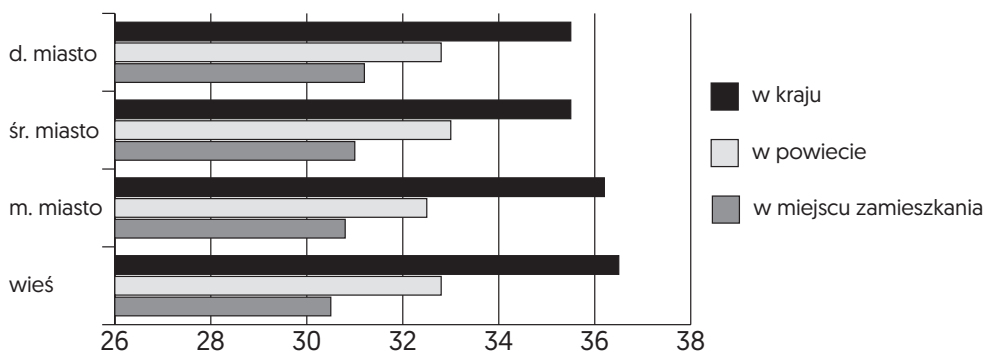
zrodzone w drodze pogłębionych analiz) oraz sprzyjać falsyfikacji lub potwierdzeniu tezy, zrealizowano na przełomie 2017 i 2018 roku.¹ Metodą organizującą ich przebieg był sondaż diagnostyczny, a narzędziem ankieta zawierająca 54 pytania o charakterze pytań otwartych i zamkniętych. Jej adresatami były osoby po 25 roku życia obojga płci, nie pozostające na utrzymaniu rodziców, mieszkańcy wsi i miast różnej wielkości, ze wszystkich województw. Wybór miejscowości, na terenie której realizowany miał być projekt, dokonywał się w oparciu o losowania: przypisani do określonego województwa ankieteryzy losowali z katalogu nazw miejscowości, która stała się terenem ich badań. Następnie w zależności od charakteru i wielkości danej miejscowości, następowało dalsze losowanie, np. dzielnicy i/lub osiedla, aż do momentu sprecyzowania sposobu wyłaniania potencjalnych uczestników pomiaru (co n-ty element zbioru). Ankietarami byli studenci (ochotnicy), którzy przeszli ośmiogodzinne szkolenie, przygotowujące ich do rzetelnego gromadzenia materiału empirycznego. W okresie 4 miesięcy zebrano 2986 ankiet. Dane z sondażu analizowano statystycznie. Analizie podlegały rozkłady poszczególnych zmiennych oraz zależności między nimi. Większość zmiennych w analizach ma postać nominalną, co oznaczało wybór testu chi-kwadrat i opartej na tej statystyce miary korelacji (V Cramera) do oceny istotności związków między zmiennymi.

Krótką prezentacją położenia społeczno – demograficznego badanych uświadomić ma skalę zależności warunkujących analizy postaw, przekonań czy charakteru ocen w obszarze bezpieczeństwa (vs zagrożeń). Zatem, 54,3% badanych to kobiety. Najmłodszy z uczestników miał 25 lat, najstarszy zaś skończył 80. rok życia. Wszyscy byli narodowości polskiej i wyznania katolickiego. 38,8% to mieszkańcy wsi, 27,3% – małych miast, w mieście średniej wielkości zamieszkiwało 19,58%, zaś w dużym – 14,3%. W stanie wolnym pozostawało 15,6% z nich, w związku małżeńskim 60,7%, w związku nieformalnym 14,4%, w stanie wdowim – 4,6%, po rozwodzie zaś 4,7%. Ankietowanych różnicował też poziom wykształcenia: najliczniej reprezentowana była grupa legitymująca się wykształceniem wyższym (licencjat, magister) – 40,1%, najmniej liczna była grupa z wykształceniem podstawowym (i niepełnym podstawowym) – 2,6% badanych. Analiza statusu zawodowego badanych wykazała, iż 84,8% z nich to ludzie aktywni zawodowo, renciści i emeryci to 8,4%, 1,6% to osoby które nigdy nie pracowały zawodowo, zaś pozostali to bezrobotni z prawem do zasiłku – 1,9%, bądź bez prawa do świadczeń tego rodzaju – 2,6%. Uzupełnieniem tej wstępnej prezentacji uczestników pomiaru jest tworzony przez nich system wartości, których hierarchię ustalono licząc średnie z rang przypisanych im przez respondentów. Najwyższą pozycję respondenci przypisali zdrowiu (2,05) a kolejne miejsca w szeregu rangowym zajęły: rodzina (2,27), praca (5,24), bezpieczeństwo (6,98), wykształcenie (7,09), spokojne

---

¹ Badania własne realizowane w ramach dotacji statutowej na utrzymanie potencjału badawczego.

życie (8,91), aktywność społeczna (9,06), miłość i przyjaźń (9,24), poczucie wolności i swobód obywatelskich (9,58) i aktywność polityczna (10,07). Z przyczyn oczywistych zwraca tu uwagę pozycja wartości „bezpieczeństwo”, która w porównaniu z dostępnymi w literaturze badaniami z okresów wcześniejszych zyskała na znaczeniu (Falkowska & Lewandowska & Wciórka & Wenzel, 2005). Choć nie miejsce tu na komentarze, zarejestrowaną sytuację odnieść możemy do „teorii deficytu” zgodnie z założeniami której najbardziej cenimy to, czego nam brakuje (Czapiński, 2007, s. 193). Na pytanie gdzie żyje się bezpieczniej 23,1% odpowiedziało, że na wsi, 38,08% wskazało miasto, zaś 38,78% badanych stwierdziło, że podziały administracyjne nie mają większego znaczenia w tej kwestii. Przywołane tu cechy położenia społecznego badanych, projektują obraz współzależności, umożliwiając udzielenie odpowiedzi na postawione wcześniej pytania oraz wykazania związku między poszczególnymi z nich a międzyśrodowiskowym zróżnicowaniem w sposobie postrzegania i oceniania rzeczywistości. Choć zależność ta w przypadku sygnalizowanego w mediach problemu akceptacji obecności uchodźców na terenie Polski manifestuje się tu w sposób nieistotny statystycznie (tylko tendencje do zróżnicowania międzyśrodowiskowego są zauważalne), uwagę zwraca zróżnicowany poziom akceptacji dla ich obecności, warunkowany tylko miejscem lokowania potencjalnych migrantów: im dalej od miejsca zamieszkania, tym wyższa tolerancja dla ich obecności.

Ilustracja 1. Wstępna analiza akceptacji dla uchodźców z wyodrębnieniem miejsca zamieszkania

Źródło: wyniki badań własnych

Dla sformułowania wniosków dotyczących powyższego, istotne są tu również motywy, dla których określone grupy czy środowiska akceptują bądź nie akceptują migrantów. Ich analiza – również jakościowa, sprzyjać będzie pogłębionym refleksjom, podstawą dla których jest zgromadzony obszerny materiał empiryczny i określone zależności między poszczególnymi zmiennymi.

Podsumowanie

Poczucie bezpieczeństwa Polaków jest tematem wciąż aktualnym i zyskującym dalsze zainteresowanie. Przekonuje o tym rosnąca liczba konferencji poświęconych tej problematyce, czy liczba publikacji przygotowywanych w oparciu o przeprowadzane badania.²

Wyrazić należy nadzieję, że opracowane wyniki raportowanych tu badań, przyczynią się do poszerzenia obszaru wiedzy o mechanizmach, zjawiskach, procesach determinujących oceny warunków życia charakter ocen otaczającej człowieka rzeczywistości. Posłużą tym samym analizom charakteru zachodzących procesów, ze wskazaniem tych elementów rzeczywistości, które w ocenach atrakcyjności miejsca zamieszkania, determinować będą poczucie bezpieczeństwa, bądź sygnalizować zagrożenia.

Bibliografia

- Czapiński J. & Panek, T. (red.) (2007). *Diagnoza Społeczna. Warunki życia Polaków. Raport*. Warszawa: Rada Monitoringu Społecznego.
- Falkowska, M. & Lewandowska, J. & Wciórka, B. & Wenzel, M. (2005). System wartości materialnych i niematerialnych. W: K. Zagórski, M. Strzeszewski (red.), *Polska. Europa. Świat. Opinia Publiczna w okresie integracji*. Warszawa: Scholar.
- Hrynicki, W.H. (2015). Pojęciowe aspekty bezpieczeństwa kulturowego oraz jego zagrożenia w Europie. W: kultura-bezpieczenstwa.pl/wp-content/uploads/2015/07/W.-Hrynicki-KB16.190-204.pdf (data pobrania: 15.01.2018)
- Kaczor-Pańków, G. (1993). System wartości ludności wiejskiej. *Wieś i Rolnictwo 2*, (s. 87–102)
- Michałowska, G. (1997). Bezpieczeństwo kulturowe, w warunkach globalizacji procesów społecznych. W: D.B. Bobrow, E. Halizak, R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX w.* Warszawa: Scholar.
- Szafraniec, K. (1999). Wieś jako miejsce niechciane. Przyczynek do tezy o postępującej marginalizacji wsi i rolnictwa w Polsce. *Wieś i Rolnictwo 4*, (s. 38–48).
- Szpak, E. (2013). *Mentalność ludności wiejskiej w PRL. Studium zmian*. Warszawa: Scholar.
- Stańczyk, J. (1996). *Współczesne postrzeganie bezpieczeństwa*. Warszawa: Instytut Studiów Politycznych PAN.

Krystyna Dziubacka

dr hab., socjologia

Zakład Edukacji Międzykulturowej i Badań nad Wsparciem Społecznym

---

2 Min. „Poczucie bezpieczeństwa Polaków i opinie na temat zagrożenia przestępczością”. Opracowanie na podstawie komunikatu CBOS z kwietnia 2017 roku; kolejne wydania Diagnozy Społecznej.

Instytut Pedagogiki, Uniwersytet Wrocławski
ul. J.W. Dawida 1, 50-527 Wrocław
e-mail: krystyna.dziubacka@uwr.edu.pl

Piotr Kwiatkowski

doktor, nauki społeczne
Zakład Resocjalizacji
Instytut Pedagogiki, Uniwersytet Wrocławski
ul. J.W. Dawida 1, 50-527 Wrocław
e-mail: piotr.kwiatkowski@uwr.edu.pl